

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СХІДНОПАТРИСТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ЛЮБОВІ

*“Любов поєднує нас із Богом;
любов покриває безліч гріхів,
любов все сприймає з великою душею,
любов не допускає розділень,
любов не є причиною тих чи інших непорозумінь,
любов усе чинить завдяки злагоді”*

Климент Римський “Похвала любові”

Філософія любові як особлива галузь філософського знання має потужне теоретико-методологічне підґрунтя, і історично склалося, що у неї є два підходи:

- 1) загально-філософський;
- 2) другий – історико-філософський.

Варто зауважити, що при дослідженні східнопатристичної філософії любові застосований був другий підхід, оскільки основний акцент робився на розгляді основних проблем ідеї любові у східних Отців Церкви.

Проте перш ніж розглядати вирішення цих проблем, варто зауважити, що східнопатристична філософія любові сформувалась, в першу чергу, завдяки двом фундаментально значущим теоретико-методологічним джерелам:

- I. біблійне богослов'я любові;
- II. антична філософія любові.

Причому ці два теоретичних чинники у спадщині східній патристиці постають не стільки як протилежні, суперечливі, а як такі, що взаємодоповнюють і створюють неповторну та специфічну філософію любові.

Біблійна герменевтика любові як теоретико-методологічний фактор формування східнопатристичної філософії любові постає як унікальне вчення про любов, в якому можна простежити вирішення основних питань стосовно ідеї любові (співвідношення любові та часу, любові та смерті; диференціація любові та справедливості, любові та віри і надії). В Біблійних книгах відображено чітко онтологічний та гносеологічний зміст ідеї любові; яскраво проілюстрований погляд на любов в житті людини, що дозволило в подальшому в історії філософської та богословської (теологічної) думки (прямо чи опосередковано) підтримувати чи опонувати її.

Антична філософія любові як друге фундаментальне теоретико-методологічне джерело виникнення східнопатристичної філософії любові постає як самобутній феномен в історико-філософському дискурсі зі своїми особливостями та характерними рисами. Хоча спадщина давньогрецьких та давньоримських мислителів досить різнобарвно, іноді навіть прямо протилежно відображає погляд на онтологічний, гносеологічний та антропологічний аспекти любові, все ж таки активно використовувалась іманентно чи латентно східними Отцями Церкви.

На нашу думку, основними проблемами східнопатристичної філософії любові є:

- 1) з'ясування онтологічного статусу любові та її атрибутики
- 2) дослідження гносеологічного статусу ідеї любові;
- 3) класифікація міжособистісних видів любові (пояснення причини появи її, розгортання та наслідків).

Завдяки роздумам східних Отців Церкви про онтологічний статус любові, піднімаються та вирішуються багато класичних проблем філософії любові: співвідношення добра/зла з любов'ю, любові та ненависті, любові та справедливості, любові та часу тощо. У спадщині східної патристики завдяки вирішенню проблеми атрибутики любові вводяться нові поняття в категоріальний апарат філософії любові такі як “стріла любові”, “закон любові”, “сп'яніння любов'ю”. Розкриття проблеми атрибутики любові у східних Отців Церкви дозволяє переконатися в тому, що ідея любові є насправді важко зрозумілою через свою суперечливість, що наштовхує на герменевтику її, дійсно як однієї з найвеличніших таємниць у світі.

Східна святоотецька спадщина у своїх працях досліджувала також головні питання гносеології любові, а саме:

- 1) диференціація любові та розуму;
- 2) пізнаваність чи непізнаваність любові;
- 3) розумність та нерозумність любові.

Відповідно:

а) східнопатристична традиція відповідає амбівалентно на питання про диференціацію любові та розуму (знання) тим самим наголошуючи на тісному взаємозв'язку та взаємозалежності їх обох. Як любові потрібен розум, для істинного знання так і для справжнє знання неможливе без поєднання любові та розуму;

б) Східна святоотецька спадщина наголошує на тому, що фактично лише любов має потужний

гносеологічний потенціал і здатна максимально глибиною та сутнісно пізнавати Бога, світ, ближнього та саму себе;

в) проблема пізнаваності чи непізнаваності любові у східнопатристичній думці вирішується неоднозначно. Адже, ми можемо знати любов, а якщо не будемо відчувати її в серці та душі, людина стає подібною до тварин, проте сутнісно не можемо її пізнати, оскільки Бог є любов'ю (1 Ів.4,8).

У східнопатристичній спадщині найбільш потужно і яскраво представлені такі чотири різновиди любові, тлумачення яких стало проблемою для них:

- I. до особи протилежної статі,
- II до ближнього,
- III. до ворога,
- IV. до Бога.

При чому варто зауважити, що жоден, на думку східних Отців Церкви, з цих різновидів не є протилежністю чи завадою до інших видів, а навпаки кожен постає як незамінний та унікальний, Кожен з різновидів має свою специфіку появи, дії, наслідки; свій порядок та закон у людському житті.

Особливо варто зазначити, що в східнопатристичній творчості можна прослідкувати особливий понятійний апарат, що свідчить дійсно про філософську наповненість їх герменевтики любові. На сторінках першоджерел можна зустріти наступні поняття: стріла любові, узи любові, закон любові, смак любові, досконала любов, любов по тілу, любов по душі. Варто також зауважити, що хоча ці поняття є оригінальними і здобутком саме східнопатристичної філософії любові, проте основу вони беруть в біблійній концепції та античній філософській традиції осмислення любові.

Любов до особи протилежної статі, на думку східних Отців Церкви, не є в жодному разі чимось гріховним, а таким, на чому стоїть Всесвіт: все живе і навіть не живе. Окрім того, на їх думку, саме цей різновид а не будь-який інший (до ближнього, до ворога, до Бога) є основою та коренем появи в житті людини любові взагалі. Також вся без виключення східнопатристична спадщина особливим чином акцентує увагу саме на таємничості, сакральності, величності цього різновиду любові; тому відповідно можна цілком виправдати те, що не всі представники східної патристики присвячували свої рефлексії цьому різновиду любові.

В східнопатристичній спадщині осмислення любові до ближнього проводилось усіма без виключення Отцями Церкви. Ідея любові до ближнього сповнена глибоким змістом, не просто в творенні виключно благих справ в адрес ближнього, але й в очищенні самого себе від усіляких спокус та вад (марнославства, осуду, заздрості, обману тощо). З ідеєю любові до ближнього, на думку більшості східних Отців Церкви пов'язана проблема порядку любові, в сенсі того, щоб любити всіх однаково, рівною мірою віддавати своє тепло, добро та милосердя.

Феномен любові до ворога у призмі східних Отців Церкви найбільш повно відображає діалектику, феноменологію східної святоотецької філософії любові, сенс якої полягає в тому, щоб у будь-яких ситуаціях життєвих (позитивних чи негативних) відплачувати добром; причому це добро різнопланове: від матеріальної допомоги до втішання. Аналізуючи спадщину східнопатристичної традиції в контексті осмислення феномену любові до ворога в житті людини, можна наголосити, що особливо яскраво проявляється етика кротості, смирення, незлобивості.

Любов до Бога крізь призму східнопатристичної спадщини – є остання і найвища сходинка в ієрархії любові. В любові до Бога, як і в любові до особи протилежної статі, особливо помітно момент містичності, екстатичності любові. Любов людини до Бога для східних патристів є найбільш величною, бо поєднує вічне зі смертним, земне та небесне, тлінне та нетлінне. Саме в любові до Бога, як це можна бачити із святоотецької традиції, і відбувається особливий діалог, на основі якого і все відбувається в цьому світі. Як підкреслюють східні Отці Церкви, лише Бога можна означати поняттям "предмет любові" через Його таємничість та сакральність, якою є сама любов.

З усіх вищезазначеного про вирішення основних проблем філософії любові у східній свято отецькій спадщині можна зробити низку **висновків**:

1) любов, на думку східнопатристичної спадщини, в житті людини має не просто етико-сотеціологічне та аксіологічне значення, а є справжнім її сенсом; тим без чого існування людини стає фактично неможливим. Любов стає, таким чином, центральним філософсько-світоглядним поняттям, яке воєдино поєднує такі філософські науки як онтологію, гносеологію, етику та естетику.

2) З точки зору ж представників східної свято отецької думки, любов є однією з найважливіших категорій феномена духовності і виступає як найбільш ефективний засіб розкриття людської сутності. Саме любов допомагає максимально адекватно та сутнісно пізнати все, що оточує людину і того, до кого направлена інтенція любові – до особи протилежної статі, ворога, до ближнього, до Бога.

Анотація

В статтю аналізується в зжатом виде решение основных проблем восточной святоотеческой философии любви. Автор доказывает, что вопросы связаны с онтологией, гносеологией и антропологией любви, восточные Отцы Церкви рассматривали часто противоречиво, иногда даже прямо противоположно, однако это свидетельствует не о невозможности ответа, а исключительно о сложности этого феномена в мире и жизни человеческой.

Annotation

This article analyzes a concise solving basic problems of Eastern patristic philosophy of love. The author argues that the problems relating to ontology, epistemology and anthropology of love, the eastern Church Fathers often considered contradictory, sometimes even opposite, but this shows that it is impossible not answer, but only about the complexity of this phenomenon in the world and human life.

УДК [378]:37.014.53

Чорний О. В.

ВПЛИВ РИНКОВИХ ВІДНОСИН НА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

“Нечуване раніше зростання динамізму суспільного розвитку – одна із тенденцій нашого часу. Знання, інформація, технології сьогодні змінюються швидше, ніж одне покоління людей, тому зміна, змінність стає не винятком, а обов’язковою, однією з найбільш характерних рис життя людини і суспільства.” [8, с. 16] Так характеризує сучасний етап розвитку суспільного життя голова АПН України В. Кремень і тут йому треба віддати належне. Бо справді – такий динамізм властивий всім сферам життєдіяльності людини; все більше країн, навіть малорозвинені, залучаються до стрімкого процесу суспільної еволюції, зокрема й за рахунок ринкових відносин.

Однією з основних парадигм останнього десятиліття в українській науковій спільноті є розвиток суспільства через накопичення, обмін, виробництво та генерацію нових знань – ця парадигма отримала назву “концепції суспільства знань”. “Концепція суспільства знань заснована на тому, що його основними характеристиками є створення нових міждисциплінарних знань, які генерують наукові інститути; підготовка високоякісного людського капіталу, яку забезпечує освіта; створення додаткових багатств за допомогою економіки знань” [11, с. 62]

Звертаючись до досвіду вітчизняної наукової школи, можна навести думку провідного співробітника Інституту вищої освіти при АПН України З. Самчука. Він наголошує, що однією з трьох провідних цілей національної системи вищої освіти є “задоволення потреб виробництва у кваліфікованих фахівцях, які відповідають вимогам соціального і науково-технічного прогресу, мають широкий загальноосвітній рівень і професійний світогляд, професійну мобільність тощо” [13, 11]. І оскільки Україна є частиною Європи, доцільно розглянути ті процеси, що ініційовані нашими західними сусідами в рамках підвищення конкурентоспроможності вищої освіти на загальносвітовому ринку освітніх послуг.

Провідними країнами Західної Європи розроблено три основних документи: Болонська декларація, Лісабонська стратегія та Стратегія “Європа 2020”. “Основною метою створення першого із зазначених документів стала необхідність зробити європейську вищу освіту “більш конкурентоспроможною та привабливою”. Лісабонська стратегія спрямувала вищу освіту європейського простору на розвиток “більш потужної та більш інтегрованої економіки, що базується на знаннях”, визначивши триаду “вища освіта – дослідження – інновації” як “важливі стовпи процвітання Європи.” [4, с. 80]

Для реалізації Стратегії “Європа 2020” визначено сім програмних ініціатив, серед яких “Підтримання розвитку професійної діяльності – порядок денний для модернізації європейських систем вищої освіти”. Відповідно до цього документа одними з ключових завдань модернізації європейської вищої освіти є: актуалізація “трикутника знань”: зв’язок вищої освіти, досліджень і бізнесу (підприємництва) для досягнення досконалості та регіонального розвитку; покращення врядування та фінансових механізмів. [4, с. 81].

З огляду на залучення України до західноєвропейських процесів модернізації вищої освіти доцільно розглянути сучасний стан освіти України. “За оцінкою В. Андрущенко, загалом українську національну систему освіти можна вважати побудованою зусиллями декількох поколінь реформаторів останніх двадцяти років. Вона має свої плюси й мінуси. Принциповими є два моменти: 1) українська національна система освіти практично пододала освітянську практику колишнього СРСР; 2) вона побудована як сумірна з досягненнями освітніх систем демократичних розвинених країн світу” [15, с. 22].

Далі, аналізуючи сучасний стан справ вищої освіти, згадуваний науковець зазначає: “Ринкові сили визначають поведінку нових постачальників освітніх послуг і переформулюють місію традиційних навчальних закладів. ... Зміни, очевидними яких ми є, можуть мати далекосяжний і тривалий характер: ринкові сили, невиключено, змінять державу (по-різному в різних країнах) у ролі рушійних сил освіти, науки й інновацій. ... У контексті цього питання Ф. Ньюмен зазначає: зі зміцненням нових конкурентів багато традиційних закладів будуть змушені піти на компроміс щодо власних історичних функцій. ... Чи, можливо, посилення конкуренції розширить кількість розмаїтих альтернатив, створить оригінальні навчальні заклади” [2, 7].

“Як наслідок, скрізь у світі бачимо зближення національних освітніх політик, які вже не трактують вищу освіту як щось особливе чи унікальне, а розцінюють її як безпосередній і дедалі більш вимірюваний чинник для розвитку нової знанневої економіки” [2, 8]. “Нині обов’язок університету здебільшого, а то й